

FRAFALDNE
og
NYE RELIGIØSE
BEVÆGELSER

BRYAN R. WILSON, PH.D.
EMERITUS FELLOW

UNIVERSITY OF OXFORD
ENGLAND

3. DECEMBER 1994

FRAFALDNE
og
NYRELIGIØSE
BEVÆGELSER

FRAFALDNE *og* NYRELIGIØSE BEVÆGELSER

BRYAN R. WILSON, PH.D.
EMERITUS FELLOW
UNIVERSITY OF OXFORD
ENGLAND

3. DECEMBER 1994

Hver eneste religion, der gør krav på en bestemt lære og praksis, som den betragter som udelukkende sin egen, er tilbøjelig til at stå over for det faktum, at fra tid til anden vil nogle tidligere medlemmer droppe deres troskab og holde op med at tilslutte sig troens formaliteter, hvad angår i det mindste noget af, måske hele dens lære, praksis, organisation og disciplin. Frafald har været et almindeligt fænomen inden for de forskellige trosretninger i den jødisk-kristne-muslimske tradition. Hver ny splittelse fra et allerede etableret trossamfund har haft tilbøjelighed til at blive set af dem, fra hvem udbryderne har skilt sig ud, som et tilfælde af frafald. Der har været dramatiske tilfælde i stor skala som i det såkaldte "Store Skisma" mellem de østlige (ortodokse) og vestlige (katolske) kirker og i fremkomsten af protestantismen under reformationen. (Det skal tilføjes bare for en ordens skyld, at de anderledestænkende og afvigende parter generelt ikke mindre ofte har anklaget de, der blev tilbage i tidligere etablerede organisationer for frafald i forhold til en tidligere udlagt standard

for tro og praksis). Givet antallet af religiøse organisationer i kristendommen som opstod fra splittelse, må det stå klart, at apostasi (frafald) har været udbredt og almindeligt.

Det er dog ikke alle tilfælde af apostasi, der resulterer i udformning af en afvigende og separat religiøs gruppe eller sekt. Apostasi kan ikke mindre betragtes at opstå, når en enkelt tidligere troende giver afkald på løfter og sit tidligere religiøse tilhørsforhold. I slutningen af det 19. og begyndelsen af det 20. århundrede på et tidspunkt med krise i den kristne tro var der nogle berømte tilfælde af frafald fra den romerskkatolske kirke. De blev betegnet som forekommende i den kirke på grund af strenghed i dens krav om tro og praksis, på grund af dens modstand mod den såkaldte modernisme og navnlig fordi den opfordrede sine mest hengivne tilhængere til at slutte sig til klosteragtige ordner eller menigheder. Nogle af de mere slibrige historier om klosterlivet, angiveligt fortalt af frafaldne munke og nonner – det berømte tilfælde med *Maria Monk* blev bredt udgivet – viste sig stort set at være opdigtet, men blev brugt meget af anti-katolske propagandist-medier på den tid. I vore dage med religiøs pluralisme, hvor en økumenisk ånd er fremherskende blandt mange af de store kristne trosretninger, og hvor såkaldte ”skift” af loyalitet fra en af disse bevægelser til en anden ikke er ualmindeligt, er en anklage for apostasi mindre hyppigt hørt. Men siden ca. 1960, med forekomsten i det vestlige samfund af forskellige nye mindretalsbevægelser, der har en særegen religiøs lære, og som kræver en stærk følelse af specifikt engagement, vil et medlem, der bryder væk, være tilbøjeligt til at blive betragtet som frafalden og så meget desto mere selvfølgelig, hvis det medlem så går videre til latterliggørelse eller til at udsætte sine tidligere overbevisninger for hård kritik og rakke ned på dem, der tidligere var vedkommendes nære omgangskreds.

I de seneste årtier med fremkomsten af så mange nye religiøse grupper, som gør stærkt krav på loyalitet fra deres medlemmer, er apostasi blevet noget, massemedierne giver betydelig opmærksomhed. Den frafaldnes historie, hvor han normalt præsenteres som et offer, ses som godt nyhedsstof for medierne, specielt hvis han tilbyder at ”afsløre” aspekter og måske hemmeligheder fra bevægelsen, som han tilhørte. Som følge heraf får frafaldne måske en uberettiget interesse fra medierne, specielt når de er i stand til at præsentere deres tidligere tilhørsforhold både med hensyn til deres egen sårbarhed og manipulation, bedrag eller tvang udøvet af ledere og medlemmer af bevægelsen, de blev rekrutteret til. Fordi disse beretninger ofte er den eneste information, der normalt er til rådighed for den brede offentlighed om mindretalsreligioner og helt sikkert den mest udbredte information, bliver den frafaldne en central figur i meningsdannelsen (eller misinformation) i det offentlige rum vedrørende disse bevægelser.

Akademisk lærde interesserede i religiøse minoriteter, og i særdeleshed sociologer i hvis område dette emne specielt ligger, udfører normalt deres akademiske efterforskninger gennem forskellige anerkendte metoder. De samler deres data ikke kun ved forskning og studie af trykt materiale og dokumenter, men også gennem deltagende observation, interview, spørgeskemaer og, relevant for sagens kerne her, fra informanter. Frafaldne er ofte meget villige informanter, men sociologer udøver almindeligvis betragtelig forsigtighed med hensyn til denne mulige kilde til vidnesbyrd. Som jeg har skrevet andetsteds i omtale af sociologens teknikker til undersøgelse:

Informanter, der kun er kontakter, og som ikke har personlige motiver for, hvad de siger, er at foretrække frem for dem, der for egne formål søger at bruge forskeren. Den utilfredse og den frafaldne er specielt informanter, hvis vidnesbyrd skal bruges med omtanke. Den frafaldne har almindeligvis brug for selv-retfærdiggørelse. Han søger at rekonstruere sin egen fortid, at undskylde sine tidligere tilhørsforhold og at bebrejde dem, der tidligere var hans nærmeste bekendte. Det er ikke ualmindeligt, at frafaldne lærer at indstudere en "skrækhistorie" til at forklare, hvordan han ved manipulation, fup, tvang eller bedrageri var tilbøjelig til at slutte sig til eller forblive inden for en organisation, som han nu afsværges og fordømmer. Frafaldne, der er gjort til sensationer af pressen, har nogle gange forsøgt at skabe profit af beretninger om deres oplevelser i historier solgt til aviser eller udgivet som bøger (nogle gange skrevet af "spøgelsesforfattere"). [Bryan Wilson, *The Social Dimensions of Sectarianism*, Oxford: Clarendon Press, 1990, side 19].

Sociologer og andre forskere i mindretalsreligioner er således kommet til at genkende en speciel konstellation af motiver, der tilskynder frafaldne i den holdning, de antager i forhold til deres tidligere religiøse engagement og deres nyere afkald på det. Den frafaldne skal etablere sin troværdighed både med hensyn til hans tidligere omvendelse til en religiøs gruppe og hans efterfølgende opgivelse af det engagement. At retfærdiggøre sig selv med hensyn til hans kovending kræver en troværdig forklaring af både hans (sædvanligvis pludselige) tilslutning til sin tidligere tro og hans ikke mindre pludselige opgivelse og fordømmelse af den. Akademikere er blevet opmærksomme på "skrækhistorien" som en karakteristisk genre for frafaldne og er endda kommet til at se den som en genkendelig kategori af fænomener [A.D. Shupe, Jr., og D.G. Bromley, "Apostates and Atrocity Stories", i B. Wilson (ed.), *The Social Impact of New Religious Movements*, New York, Rose of Sharon Press, 1981, siderne 179-215]. Den frafaldne repræsenterer typisk sig selv som introduceret til sit tidligere tilhørsforhold på et tidspunkt, hvor han var specielt sårbar – deprimeret, isoleret, mangler social eller økonomisk støtte,

adskilt fra sin familie eller en anden sådan omstændighed. Hans tidligere kolleger bliver nu skildret som havende overtalt ham med falske påstande, bedrag, løfter om kærlighed, støtte, forbedrede udsigter, forøget velbefindende eller lignende. Faktisk, fortsætter den frafaldnes historie sig, var de falske venner, der kun søgte at udnytte hans velvilje og skaffe sig lang arbejdstid uden løn fra ham eller hvad end penge eller ejendom, han besad. Derfor præsenterer den frafaldne sig selv som ”et stykke brænde, der er trukket ud af ilden”, som ikke var ansvarlig for sine handlinger, da han blev indført i sin tidligere religion, og som værende ”kommet til fornuft”, da han forlod den. I bund og grund er hans budskab, at ”givet den situation kunne det være sket for enhver”. *De* er fuldt ansvarlige, og *de* handler med overlæg mod intetanende, uskyldige ofre. Ved en sådan fremstilling af sagen overflytter den frafaldne ansvaret for sine tidligere handlinger og søger at blive genintegreret i det bredere samfund, som han nu forsøger at påvirke og måske mobilisere imod den religiøse gruppe, som han for nylig har forladt.

Nye bevægelser, som er relativt ukendte i deres skrifter og praksisser, og hvis anskuelse og organisation er udformet i udtryk, som er nye eller nyligt antaget, er mest udsatte for offentlig mistanke, hvis de har en hemmelig eller uafsløret lære eller ser ud til at være ualmindeligt flittige til at søge konvertitter eller har en bestemt appel til en eller anden del af samfundet (f.eks. unge, studerende, etniske minoriteter, indvandrere osv.), eller hvis løfterne om gavn for troende overstiger hverdagens forventninger for det brede publikum, så kan de let blive genstand for hård offentlig kritik eller endda fjendtlighed. Skrækhistorier fra frafaldne, specielt når de forstørres af pressens sensationalistiske orientering, fremmer disse tendenser og forbedrer nyhedsværdien af yderligere skrækhistorier. Aviserne er velkendte for at sammenfatte tidligere sensationalistiske beretninger, når de finder nye historier i samme stil om bestemte bevægelser – en praksis udpeget af nogle sociologer som brugen af ”negativt resumé af begivenheder”. [”Dette henviser til den journalistiske beskrivelse af en situation eller begivenhed på en sådan måde at opfange og udtrykke dens negative essens som del af en periodisk og langsomt fremadskridende historie. En tilsyneladende isoleret hændelse bruges derved som en anledning til at holde det bredere, kontroversielle fænomen i offentlighedens bevidsthed.” – James A. Beckford, *Cult Controversies: The Societal Response to New Religious Movements*, London, Tavistock, 1985, side 235]. Ved dette menes, at den dramatiske betydning af hver frafaldens historie bliver forstærket i dens signifikans til skade for objektiv og etisk neutral undersøgelse af religiøse fænomener af den slags, der foretages af akademiske sociologer. Moderne religiøse organisationer, der opererer i forbindelse med en hurtig social forandring og skiftende opfattelser af religiøse og åndelige overbevisninger, er tilbøjelige til at være specielt udsatte for den nedvurdering og vildledning, der sker gennem cirkulationen og gentagelsen af beretninger fra frafaldne.

Hverken den objektive sociologiske forsker eller en domstol kan uden videre betragte den frafaldne som en troværdig eller pålidelig kilde til vidnesbyrd. Han skal altid ses som en, hvis personlige historie disponerer ham til fordomme med hensyn til både hans tidligere religiøse engagement og tilhørsforhold; der må melde sig en mistanke om, at han handler ud fra en personlig motivation for at retfærdiggøre sig selv og genvinde sin selvrespekt ved at fremvise sig selv først som havende været et offer, men derefter at være blevet en frelst korsfarer. Som forskellige tilfælde har vist, er han tilbøjelig til at være suggestibel og klar til at forstørre eller pynte på sine klagepunkter for at tilfredsstille den slags journalister, hvis interesse mere ligger i sensationelt stof end en objektiv redegørelse af sandheden.

BRYAN RONALD WILSON

3. december, 1994

Oxford, England

BRYAN RONALD WILSON

Bryan Ronald Wilson er Reader Emeritus (universitetslektor emeritus) i sociologi på universitetet i Oxford. Fra 1963 til 1993 var han også Fellow of All Souls College, og i 1993 blev han valgt til Emeritus Fellow.

I mere end fyrrer år har han stået for forskning i mindretals religiøse bevægelser i Storbritannien og i udlandet (i USA, Ghana, Kenya, Belgien og Japan, blandt andre steder). Hans arbejde har involveret at læse udgivelser fra disse bevægelser og, hvor det er muligt, at omgås med deres medlemmer i deres møder, ritualer og hjem. Det har også medført vedvarende opmærksomhed på og kritisk vurdering af andre akademikere.

Han er indehaver af graden B.Sc. (Econ) og ph.d. fra University of London og M.A. fra University of Oxford. I 1984 anerkendte University of Oxford værdien af hans udgivne arbejde ved at tildele ham doktorgraden i litteratur. I 1992 tildelte det katolske universitet i Louvain, Belgien, ham graden Doktor Honoris Causa. I 1994 blev han valgt som Fellow of the British Academy.

På forskellige tidspunkter har han haft følgende yderligere udnævnelser:

Commonwealth Fund Fellow (Harkness Foundation) ved University of California, Berkeley, USA, 1957-8

Gæsteprofessor, University of Ghana, 1964

Fellow of the American Council of Learned Societies, ved University of California, Berkeley, USA, 1966-7

Forskningskonsulent for religionssociologi ved universitetet i Padova, Italien, 1968-72

Gæsteforsker ved The Japan Society, 1975

Gæsteprofessor, det katolske universitet i Louvain, Belgien, 1976, 1982, 1986, 1993

Snider gæsteprofessor ved universitetet i Toronto, Canada, 1978

Gæsteprofessor i religionssociologi og konsulent for religiøse studier ved Mahidol University, Bangkok, Thailand, 1980-1

Scott Visiting Fellow (gæsteforsker), Ormond College, University of Melbourne, Australien, 1981

Gæsteprofessor ved universitetet i Queensland, Australien, 1986

Gæsteprofessor med udmærkelse, University of California, Santa Barbara, Californien, USA, 1987

I årene 1971-75 var han formand for Conférence Internationale de Sociologie Religieuse (den verdensomspændende organisation for disciplinen); i 1991 blev han valgt som Æresformand for denne organisation nu kaldet Société Internationale de Sociologie des Religions

Rådsmedlem for Society for the Scientific Study of Religion (USA), 1977-9

I adskillige år europæisk medredaktør af *Journal for the Scientific Study of Religion*

I seks år var han medredaktør på *Annual Review of the Social Science of Religion*.

Han har holdt mange foredrag over mindretals religiøse bevægelser i Storbritannien, Australien, Belgien, Canada, Japan og USA, og lejlighedsvis i Tyskland, Finland, Frankrig, Holland, Norge og Sverige.

Han er blevet tilkaldt som ekspertvidne om sekter til domstole i Storbritannien, Holland, New Zealand og Sydafrika og har givet edsvoren vidnesbyrd for domstolene i Australien og Frankrig. Han er også blevet bedt om at give sagkyndigt skriftligt råd om religiøse bevægelser for underhusets Parliamentary Home Affairs Committee.

Blandt andre værker har han udgivet ni bøger helliget helt eller delvist mindretals religiøse bevægelser:

Sects and Society: the Sociology of Three Religious Groups in Britain, London: Heinemann and Berkeley: University of California Press, 1961; genoptrykt, Westport, Conn., United States; Greenwood Press, 1978

Patterns of Sectarianism (redigeret), London; Heinemann, 1967

Religious Sects, London: Weidenfeld and Nicholson; New York: McGraw Hill, 1970 (også udgivet oversat til fransk, tysk, spansk, svensk og japansk)

Magic and the Millennium, London: Heinemann, og New York: Harper and Row, 1973

Contemporary Transformations of Religion, London: Oxford University Press, 1976 (også udgivet oversat til italiensk og japansk)

The Social Impact of the New Religious Movements (redigeret), New York: Rose of Sharon Press, 1981

Religion in Sociological Perspective, Oxford: Clarendon Press, 1982 (også udgivet oversat til italiensk; japansk oversættelse under udarbejdelse)

The Social Dimensions of Sectarianism, Oxford: Clarendon Press, 1990

A Time to Chant: the Soka Gakkai Buddhists in Britain, [med K. Dobbelaere] Oxford: Clarendon Press, 1994 (japansk oversættelse under udarbejdelse).

Han har også bidraget til mere end 25 artikler om mindretals religiøse bevægelser, medredigeret værker og fagtidsskrifter i Storbritannien, USA, Frankrig, Belgien, Holland, og Japan samt til *Encyclopaedia Britannica*, *Encyclopedia of Social Sciences* og *Encyclopedia of Religion*, og er nu ved at udarbejde et bidrag til *Enciclopedia Italiana*.

